

Tomislav Stòjanov
Filozofski fakultet u Zagrebu

Razredba zamjenica i zamjeničnih pridjeva, te pravila sintaktičke povratnosti

Autor na primjerima ustanovljuje višeznačnost lingvističkih termina, te upozorava na potrebu formalističkog pristupa gramatičkim zakonitostima.

Ističu se metodološke mogućnosti za promatranje anaforičke referencije kroz semantičko–diskursni i sintaktičko–klauzni okvir, te se upućuje na razlikovanje anafore i anafora (kao što razlikuje i Crystal [1997a]).

Iz prihvaćanja podjele zamjenica i pridjeva prema morfosintaktičkim kriterijima, te uočavanjem prednominalnih (predimenskih) i podnominalnih (podimenskih) položaja, postavlja se shema obilježja koja prikazuje odnos imenica prema zamjenicama i zamjeničnim pridjevima unutar kategorija povratnosti/nepovratnosti i posvojnosti/neposvojnosti.

Iz razlikovanja anafora i determinanta, te subjektne i objektne službe, proizlazi sintaktička analiza povratnosti za koju se postavljaju temeljna pravila ovjerenosti. Posebno se raščlanjuje razlika između posvojnog zamjeničnog pridjeva u hrvatskome u odnosu na engleski i njemački jezik.

Uvod

Razvojem suvremene jezikoslovne teorije lingvisti se susreću sa sve većim brojem termina. Njihov je broj golem, a svako malo unapređuje se spoznaja o gramatičkim zakonitostima. Istraživanje sasvim specijaliziranih gramatičkih tema, polazeći od krajnje formalističkih načela, redefinira dosadašnje poglede na dotičnu problematiku i, konačno, uvodi cijeli niz novih termina.

Na području engleskoga jezika postoji nekoliko izvrsnih lingvističkih priručnika koji ne obrađuju isključivo generativnu gramatiku, već i termine drugih škola. Među takvima možemo istaknuti Crystala (1997a, b)¹, Matthews (1997)

1 A *Dictionary of Linguistics and Phonetics* može se naći u prijevodu Klajna i Hlebeca na srpski jezik pod naslovom: *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Nolit, Beograd 1988.

i Traska (1993), te vrlo zanimljive projekte internetskih lingvističkih leksikona Ljetnog instituta za lingvistiku u Dallasu (*Linguistic Glossary*²) i sveučilišta u Utrechtu (*Lexicon of Linguistics*³).

Hrvatski čitatelji trebaju imati na umu da se termini ponajprije odnose na gramatičko stanje engleskoga jezika, te da se kao takvi *ne mogu* automatski prenijeti u hrvatsko nazivlje bez prethodnoga kritičkog čitanja. Neki od takvih termina su *anaphora*, *determiner*, *determinative*, *article*, *phrase*, *nominal*, *pro-nominal* (*prenominal*), *endocentric* (*exocentric*), *quantifier* i dr.

U definiranju morfosintaktičkih i sintaktičkih termina (kako hrvatskoga, tako i drugih jezika), osobito treba istaknuti potrebu za formalizacijom i jednoznačnom definicijom. Gramatika treba biti opisana što je moguće sustavnije, preciznije i eksplanatornije⁴, te s koncepcijom da programerima, inženjerima i drugima ponudi dovoljno dobar materijal za projekt lingvističke interdisciplinarnosti.

Ovaj rad pokušava opisati koreferencijalne morfosintaktičke i sintaktičke zakonitosti s pomoću termina *anapor*, *anapora*, *determinant*, *prednominal* i *podnominal*, te dr.⁵

Odnos anafore, zamjenjivanja i zamjenica

Anapora se u hrvatskim gramatikama spominje samo u Katičića (1991), i to na jednome mjestu (§ 22), što je jedini spomen tako važne sintaktičke pojavnosti – *anaporičke referencije*. Rječnik stranih riječi (2000) pod anaporom navodi samo literarno (stilski figura) i religijsko značenje.

Nema je čak ni u Simeonovu rječniku (1969).

Od suvremenih tekstova promatranih u generativističkom učenju, o anapori govore Mihaljević (1998: 217–233) i Tepeš (2001: 140–145).

Za anaporu, Ducrot i Todorov (1987: 200) kažu da »lingvistima postavlja teške probleme ne samo zato što se nalazi na granici između sintakse i semantike, nego i zato što njena priroda na značenjskoj ravni nije niukoliko razjašnjena«.

2 *International Linguistics Department of the Summer Institute of Linguistics (Dallas, TX)* na stranici <http://www.sil.org/linguistics/glossary/>

3 *Utrecht institute of Linguistics OTS*, Utrecht University, na stranici <http://tristram.let.uu.nl/UiL-OTS/Lexicon/>

4 Misli se na eksplanatornu adekvatnost koju je kao krajnji teorijski cilj postavio Chomsky (1965).

5 Jedan od pokušaja bio je i davni rad Vladimira Řeháka (1968) koji je utvrdio da primjena logičkih metoda u lingvistici zahtijeva temeljito restrukturiranje dosadašnjeg jezikoslovnog znanja. Zbog toga je u Uvodu osjetio potrebu da izjavi: »Rezultati tradicionalne lingvistike bogat su materijal za istraživanje i zato joj i ovom prilikom treba odati dostojno i vrijedno poštovanje. Ja sam učinio samo jedan pokušaj da neka pitanja obradim na svoj način.«, str. 7. Među općim zaključcima ističe: »Postavljeni principi u ovom radu mogli bi poslužiti za: pisanje nove morfologije i sintakse hrvatskosrpskog jezika, rad na strojnom prevodenju, razradu nekih metoda učenja hrvatskosrpskog jezika kao stranog, daljnje istraživanje jezičnih zakonitosti.«, str. 131

Za ispunjavanje ovjerenosti iskaza bitan je uvjet smislenosti. Neki je iskaz sigurno smislen ako primatelj *shvati* (različito od *razumije*) poruku odaslanu od pošiljatelja. Shvaćanje predstavlja identitet obavijesnog ustrojstva iskaza i kod pošiljatelja i kod primatelja.

- (1) Frane sjedi pod smokvom. Pride mu Mate i pita ga: 'Što radiš?' 'Evo, sjedim.' 'Pa o čemu razmišljaš?', upita ga ponovno, a ovaj mu odgovori: 'Kažem da sjedim, a ne da razmišljam.'

U drugoj rečenici *Mate koji prilazi* i *Mate koji pita* predstavljaju **remu** (novo u komunikaciji). U toj su rečenici *Frane* i njegovo stanje ('sjedenje pod smokvom') podrazumijevani i oni se ne navode. Druga rečenica mogla je glasiti:

- (2) Frani koji sjedi pod smokvom pride Mate i pita ga: 'Što radiš?'
(3) Frani koji sjedi pod smokvom pride Mate i Mate pita Franu koji sjedi pod smokvom: 'Što radiš?'

Takve su rečenice ovjerene, ali u stilskoneutralnom kontekstu sadrže **zalihosti**. One bi u nekom posebnom kontekstu mogle biti potpuno prihvatljive (npr. u pričanju koje ismijava kazivatelja).

U procesu komunikacije načelo zalihosti igra vrlo važnu ulogu. Ono smanjuje trud i napor govornika i olakšava shvaćanje.⁶ Zato su u komunikaciji česte izjave koje se sastoje samo od reme (npr. 'Vatra!', a ne: 'Pogledajte, gori vatra!'; 'Kiši.', a ne: 'Vani pada kiša.'; [Jesi li se naspavao?] 'Nisam.', a ne: 'Ne, nisam se naspavao.')

Smanjenje napora u govoru i olakšavanje razumijevanja bitni su razlozi postojanja **zamjenjivačkih riječi** kao vrsta riječi. Baš zbog toga vrlo su raznolike – mogu zamjenjivati⁷ imenice ('Frane sjedi' – 'on sjedi'), pridjeve ('stara smokva' – 'takva smokva'), priloge ('duboko roniti' – 'tako roniti'), brojeve ('dvadeset i jedna jabuka' – 'toliko jabuka') i prijedložne sintagmeme⁸ ('sjediti pod smokvom' – 'sjediti *tamo*'). Zbog toga se kaže da su u razredbi riječi zamjenjivačke riječi semantički determinirane.

Na ovoj razini opisa potrebno je razlikovati zamjenjivačke riječi od zamjenica (a tako i priložne riječi od priloga). Zamjenjivačke riječi ne moraju biti isključivo zamjenice (npr. mogu biti prilozi 'tako' i 'toliko'), dok zamjenice mogu biti samo one jedinice koje zadovoljavaju morfosintaktička obilježja zamjenica.⁹

Dakle, zamjenjivačke (i priložne) riječi pripadaju semantici, a zamjenice i prilozi morfosintaksi.

Gledano sintaktički, kod zamjenica nas zanimaju odnosi među (sin)tagmemima koji uvjetuju da je neka konstrukcija ovjerena.

6 Gramatičari Port-Royala govore o eleganciji, a generativni gramatičari o gospodarnosti (ekonomičnosti) komunikacije.

7 gledano gramatički, a ne više obavijesno

8 Sintagmem je maksimalna kategorija upravnog tagmema. Tagmem je najmanja jedinica sintakse sintagmema koja tvori, zajedno s nekim drugim tagmemom, sintaktički odnos upravnog člana prema zavisnom, odnosno zavisnog člana prema upravnom. O sintaktičkim jedinicama vidi u Stojanov: *Sintagmemske strukture u hrvatskome jeziku*, magistarski rad (u izradi).

9 v. Stojanov: *Formalizacija morfosintaktičkih obilježja flektivnog jezika na primjeru hrvatskoga*

Tako »Pride mu Mate i pita ga« znamo da znači »Pride Mate Frani i pita Mate Franu«. Zamjenjivanjem imenice, može se reći da se zamjenica *odnosi* na drugog **referenta**. Takve referencijalne konstrukcije obilježavaju se indeksima kao u primjeru (4).¹⁰

Neovjereno indeksiranje je u primjerima (5) i (6).

(4) Pride_{mu1} Mate₂ i pita ga₁.

(5) *Pride mu₁ Mate₁ i pita ga₁.

(6) *Pride mu₁ Mate₂ i pita ga₂.

Zamjenjivačke riječi imaju semantičku ulogu zamjenjivanja jednog identiteta drugim. Zamjenjivanje identiteta služi u dvije svrhe: radi već spominjanog pravila zalihosti i radi iskazivanja neodređenosti u komunikaciji. Prema ovom drugom, zamjenjivačke riječi prema imenici, pridjevu, broju, prilogu i prijedloznom sintagmemu predstavljaju njihovu neodređenost. Neodređenost proistječe iz govornikova neznanja, nesigurnosti ili iz nekog drugog psiholingvističkog ili sociolingvističkog razloga.

Tako je 'Frane', 'smokva', 'znanje' određeno prema neodređenom 'on', 'to' i 'nešto'; 'plav', 'Markov', 'vodeni' prema 'takav', 'njegov', 'taj'; 'čvrsto kao čelik', 'jučer', 's oružjem' prema 'tako', 'tada', 'time'; 'devet', 'drugi', 'dvije trećine' prema 'toliko', 'taj', 'koliko'; 's prozora', 'pod smokvom', 'u odnosu' prema neodređenima 'od tamo', 'tu', 'tako'.

Neodređenost se očituje time što se 'on' može zamijeniti s 'Frane', 'Mate', 'Marko'; 'taj' s 'Franin', 'Matin'; 'tako' sa 's oružjem', 'brzo'; 'koji' s 'deveti', 'deseti'; 'gdje' s 'pod smokvom', 'na moru' itd.

Semantički gledano, imenice, pridjevi, brojevi, prilozi i prijedložni sintagme prema zamjenjivačkim riječima kategorijalno su određeni, dok su zamjenjivačke riječi njihova opreka u neodređenosti. Zbog toga neki gramatičari, ne prihvaćajući razlikovanje zamjenjivačkih riječi i zamjenica prema aspektu na koji se svaka odnosi, kažu da su zamjenice podvrsta imenica.¹¹ Tako gledano, bolje bi bilo reći da su zamjenice (točnije, zamjenjivačke riječi) podvrsta imenica, pridjeva, priloga, brojeva i prijedložnih sintagmema.

U razgovoru Frane i Mate četvrta rečenica (... ovaj mu odgovori...) sadrži zamjenice koje se odnose na referente iz prve (tj. 'Frane') i druge rečenice (tj. 'Mate'). Slično kao što mogu zamijeniti imenice, pridjeve, priloge, brojeve i prijedložne sintagme, zamjenjivačke riječi mogu zamjenjivati i cijele rečenice zajedno s glagolima (koje izravno ne supstituiraju).

10 Sintaktičke identitete i indekse osobito proučavaju Fiengo i May (1994). »*The theory of indexial type we call 'Dependency theory', and along with a binding theory, it will constitute the formal part of the theory of anaphora.*«, str. xiii

11 v. npr. Collins&Hollo (2000), »*Pronouns are treated as a separate primary class by many traditional grammarians. However, as the name suggests, they share features in common with other members of the noun class. They head NPs, which in turn may serve such functions of subject and object, and may take dependents of the type taken by common nouns, albeit with limitations (...). It is these reasons that we shall regard pronouns as a subclass of nouns, a treatment adopted in most modern grammars.*«, str. 49

- (7) 'Dva i dva su četiri.' – *To* nije kvantna istina.
(8) Mate se pridružio Frani u sjedenju bez razmišljanja. Iz *toga* je nastalo prijateljstvo.

Zamjenjivačke riječi imaju dakle (i) zamjenjivačku (supstitucijsku) i (ii) uneodredivačku (indeterminirajuću) semantičku funkciju. Svaka se punoznačna (tj. određena) riječ može onepunoznačiti ili uneodrediti.¹² Odnos između punoznačne riječi i njezinih nepunoznačnih inačica nazivamo **anaforičkim odnosom**.

Tako kažemo da se 'Frane' u prvoj rečenici nalazi u anaforičkom odnosu sa zamjenjivačkim riječima 'ovaj' i 'ga' u drugoj rečenici.

'Frane' se naziva **antecedent**, a 'ovaj' i 'ga' **anafore** koji zajedno čine **ko-referencijalni odnos**.

Tako bismo u sljedećim rečenicama indeksima mogli označiti anaforičke relacije:

- (9) Frane₁ sjedi pod smokvom. Pride mu₁ Mate₂ i pita ga₁: 'Što radiš?' 'Evo, sjedim.' 'Pa o čemu razmišljaš?', upita ga₁ ponovno, a ovaj₁ mu₂ odgovori: 'Kažem da sjedim, a ne da razmišljam.'

Anaforičke relacije ne označuju samo odnose imenica (pridjeva, priloga, brojeva, prijedložnih sintagmema) i zamjenjivačkih riječi, već i šira semantička zamjenjivanja kao što su primjeri (10) i (11).

- (10) (i) Marko, Ivan, Šime, Josip... dolaze.

(ii) *Ljudi* dolaze.

- (11) (i) Ivan je naslikao sliku.

(ii) Ivan je *napravio to*.

Anaforička relacija, dakle, predstavlja svaku semantičku relaciju identiteta dvaju elemenata, a anafora jedinicu koja je u odnosu identiteta s nekom drugom jedinicom.

Identitet je semantički termin ekvivalentan koreferencijalnom odnosu kao sintaktičkom terminu.

Još iz antičke jezikoslovne literature poznata je opreka **anafore** i **katafore** i razlika u položaju zamjenjivačke riječi prema antecedentu (ili postcedentu). Tako je anafora ona koja slijedi, a katafora koja pretječe postcedenta. U linearnoj komunikacijskoj konstrukciji, mnogo su češći primjeri s anaforama koje slijede antecedente.

Obrnuti je primjer (12).

- (12) *Toga čovjeka* nisam mogao razumjeti. *Frane* je tako brzo zaspao, da se i meni odmah prispavalo.

Danas se koriste samo termini anafora i antecedent.

Moglo bi se reći da je cijeli jezik anaforički determiniran, odnosno da diskursna razina linearno (kronološki) povezuje identitete jezičnih jedinica.¹³ Antecedent je jedinica u svojem prvom javljanju, dok se anafore mogu pojavljivati kroz cijeli diskurs. Diskursna anaforička analiza neizostavna je u cjelovitijem

12 Drugim riječima, umjesto nje može doći neka zamjenjivačka riječ.

13 Jedino u kontekstu sintakse diskursa Katičić (1991) govori o anafori.

proučavanju ovjerenosti. Međutim, analizi diskursa i iskaza ne može se prići ne raščlani li se prethodno anaforička mikrosredina i ne odrede li se njezine formalne jedinice. U njoj se u središtu pozornosti nalazi klauza, a ne rečenica, jer kao što ćemo vidjeti, to proizlazi iz naravi *mikroanaforičke* referencije.

Četiri vrste zamjenjivačkih riječi u prednominalnom i podnominalnom položaju

Promatrati ovjerenost i slaganje antecedenta i anafore na klauznoj razini znači sintaktički se odrediti. Klauza kao omeđena sintaktička konstrukcija ne obuhvaća u sebi širinu anaforičkih odnosa, već samo jedan njezin aspekt. Antecedentno–anaforički aspekt klauza osobito se tiče odnosa **imenica** prema **zamjenicama** i **zamjениčnim pridjevima** unutar **kategorije povratnosti/nepovratnosti** i **kategorije posvojnosti/neposvojnosti**.

Prije nego se počne razrađivati shema obilježja mora se istaknuti razlika zamjenica i zamjениčnih pridjeva, odnosno općenito zamjenica i pridjeva.

Usvoji li se morfosintaktičko načelo klasificiranja zamjenica i pridjeva, pridjevi se određuju prema tome imaju li kategorije padeža, roda i broja.¹⁴ Tradicionalno se ta podskupina zvala *pridjevnim* zamjenicama.

'Prave' zamjenice su one koje imaju kategoriju padeža i broja.¹⁵ Te su se zamjenice tradicionalno zvale *imenične*.

Morfosintaktička je podjela zamjenica i pridjeva formalna, te je prihvaćena i kod Silića u izradi Gramatičkoga tezaurusa.¹⁶

U formalnom opisu kažemo da obilježje [POVRATNOST] ima vrijednosti [+POVRATAN] i [–POVRATAN], a [POSVOJNOST] [+POSVOJAN] i [–POSVOJAN].

14 Među pridjeve uvršćujemo i neke vrste koje smo tradicionalno dosada svrstavali među zamjenice – to su povratno–posvojna 'zamjenica', pokazne, posvojne, upitne i odnosne (sve osim *tko* i *što*) i neodređene (osim onih složenih sa *tko* ili *što*).

15 Ovamo spadaju lične, povratna, zamjenice *tko*, *što* od upitnih i odnosnih, te sve neodređene složene sa *tko*, *što*.

16 *Hrvatski računalni pravopis* (1996).

U nekim se modelima X'-teorije ne koristi razlikovanje zamjenice i pridjeva prema morfosintaktičkim, već prema tradicionalnim semantičkim kriterijima. Tako se pridjevi međusobno razlikuju na sljedeći način: oni koji imaju komparaciju smatraju se 'pravim' pridjevima, te se označuju s A [engl. *adjective*] (npr. *Stara se smokva srušila*); oni bez komparacije smatraju se zamjenicama (označivani s D [engl. *determiner*]; npr. *Noć dohodi crnim korakom*). Bitan nedostatak takve podjele jest semantički pristup koji često uključuje 'sluh i osjećaj' za podjelu pridjeva na komparativne i nekomparativne. Takvo se intuitivno selekcioniranje može uočiti u primjerima *Noć dohodi crnim korakom*, *I Grič i Krimeja su nastanjeni brežuljci*, te *Putujem u istočni Zagreb* gdje se za pridjev ne može sa sigurnošću odrediti ima li ili nema komparaciju. *Crni*, *nastanjeni* i *istočni* imaju morfološki (morfematski) komparativni i superlativni oblik (*crnji*, *najcrnji*; *nastanjeniji*, *najnastanjeniji*; *istočniji*, *najistočniji*), ali je sporna njihova uporaba (*Noć dohodi crnjim korakom*; *I Grič i Krimeja su nastanjeniji brežuljci*; *Putujem u najistočniji Zagreb*). Takvom komparacijom dobivamo ili povezivanje na diskurs i stilističku obilježnost (npr. gdje se već govorilo o nekom drugom *manje crnom koraku*) ili neovjerenost (**najistočniji Zagreb*).

Vrijednosti [–] i [+] označuju prisutnost, odnosno odsutnost određenog obilježja.

Shema obilježja izgleda ovako:

zamjenice	zamjениčni pridjevi
[–POVRATAN] [–POSVOJAN] lične zamjenice ja, ti, on, ona, ono..., njega, ga, mu, joj...	Š+POVRATAN] Š+POSVOJAN] povratno–posvojni zamjениčni pridjev svoj
[+POVRATAN] [–POSVOJAN] povratna zamjenica se, sebe	Š–POVRATAN] Š+POSVOJAN] posvojni zamjениčni pridjevi moj, tvoj, njezin, naš...

Dakle, u sintaksi klauze govorimo o četirima zamjenjivačkim riječima podijeljenim prema kategorijama povratnosti/nepovratnosti i posvojnosti/neposvojnosti.

Zamjenice, kao nominalne (**imenske**) riječi, u odnosu na nominal (imenicu, pridjev ili broj) mogu biti u **prednominalnom** ili **predimenskom**¹⁷, te **podnominalnom** ili **podimenskom**¹⁸ položaju. Može se reći da se nominali (imena) dijele na **prednominalne** ili **predimena**, te **podnominalne** ili **podimena**.

U nazivlju engleskoga jezika govori se o **prenominalnom** i **pronominalnom** položaju.¹⁹

Termin 'pronominal' nam ne odgovara jer upućuje na zamjenice kao na vrste riječi, a ne na položaj prema referencijskom izrazu; za razliku od njega 'podnominal' ili 'podime' bolji su termini jer upućuju da se u tom položaju osim zamjenica mogu naći i pridjevi, te brojevi.²⁰

U nastavku slijede primjeri nominalnih položaja zamjenica i zamjениčnih pridjeva.

Prednominalni položaj ličnih zamjenica nije ovjeren.

(13) **Ja* Ivan pišem Vam.²¹

17 Kada se nalaze ispred nominala (imena).

18 Kada zamjenjuju nominal (ime).

Valja spomenuti prijedlog da se termini 'podnominalni' i 'podimenski' zamijene sa 'zanominalni' ('zaimenski') ili 'ponominalni' ('poimenski'). Čini se da je prihvatanjem 'podnominala' izbjegnuta ambigvitnost koju nosi predmetak 'za-', jer se 'zanominalni' u odnosu prema 'prednominalni' može lako shvatiti kao 'onaj koji slijedi nominal'. 'Ponominalni' se pak čini manje tvorbeno prozirni od 'podnominalni' koji prefiksom 'pod-' jednoznačno upućuje da se radi o položaju na kojem se nalazi nominal, tj. 'ispod' njega ili 'pod' njime.

19 npr. Radford (1997: 155)

20 npr. Vidim *ga*. Vidim *lijepoga*. Vidim *dvoje*.

21 Iako se naizgled rečenice »*Mi sintaktičari* mislimo da smo najpametniji.« i »*Vi, Ivane*, tražite!« čine da su to primjeri s ovjerenom uporabom ličnih zamjenica u prednominalnom položaju, to nije tako. 'Mi' i 'vi' u prethodnim primjerima nisu u prednominalnom, već u podnominalnom

Prednominalni položaj povratne zamjenice nije ovjeren.

(14) **Se* Ivan traži.

Prednominalni položaj povratno–posvojnog zamjениčnog pridjeva jest ovjeren.

(15) Nemam više *svoga* staroga auta.

Prednominalni položaj posvojnog zamjениčnog pridjeva jest ovjeren.

(16) *Moj* otac radi u tvornici.

Podnominalni položaj ličnih zamjenica jest ovjeren.

(17) Vidio sam *ga*.

Podnominalni položaj povratne zamjenice jest ovjeren.

(18) Šišao *se* danas.

Podnominalni položaj povratno–posvojnog zamjениčnog pridjeva jest ovjeren.

(19) Nemam nikoga *svoga*.

Podnominalni položaj posvojnog zamjениčnog pridjeva jest ovjeren.

(20) *Našima* mogu dati, ali za *njihove* nemam.

Anafor

Anaforičko–antecedentno vezivanje pokazalo se kao vrlo zanimljiva problematika, tako da je cijelo jedno generativno učenje posebno posvećeno tim istraživanjima.²²

Naime, uočilo se da se kategorijom povratnosti antecedent i zamjenjivačka riječ odnose na jedan te isti identitet, i to *uvijek* unutar *iste* klauze.²³

(21) Mate₁ se₁ pita.

(22) Mate₁ gleda svoju₁ smokvu.

Za razliku od njih, druga vrsta zamjenjivačkih riječi u (23) i (24) ne odnosi se na *isti* identitet s antecedentom u *istoj* klauzi.

(23) Mate₁ ga₂ pita.

(24) Mate₁ gleda tvoju₂ smokvu.

Kada zamjenjivačka riječ i antecedent koreferiraju u *istoj* klauzi, zamjenjivačku riječ zovemo **anafor**. Anafori u hrvatskome jeziku čine prvu skupinu

položaju iako se fizički nalaze ispred imenica. Naime, i 'sintaktičari' i 'Ivane' su dodatci (apozicije), a ne imenice kao upravne riječi! U prvoj rečenici 'mi' nije izostavljiv (*»Sintaktičari mislimo da smo najpamentiji.«), dok se u drugoj jasno uočava vokativ (»Vi tražite!«).

22 Riječ je o Teoriji upravljanja i vezanja (ili još: Teorija načela i parametara), engl. *Governement and Binding Theory (GB-theory)*. Vidi u Chomsky (1981), te npr. kod Mihaljevića (1998: 179–253) i Webelhutha (ur.) (1996: 15–286)

23 Generativni gramatičari radije govore o 'lokalnoj domeni'. Lokalne relacije jedine su relevantne za X'-teoriju. Pod lokalnim relacijama Chomsky smatra temeljne relacije specifikatora i glave, te glave i komplementa. Vidi Chomsky (1996: 172)

zamjenjivačkih riječi koje imaju vrijednost [+POVRATAN]²⁴, a to su povratna zamjenica 'se', 'sebe' i povratno-posvojni zamjениčni pridjev 'svoj'.²⁵

Razlika tih dvaju anafora je što 'se' upućuje na leksičku (šišati *sebe*), a anafor 'svoj' na sintaktičku izraženu povratnost (npr. *Ti vidiš svoga oca*).²⁶

Anafor mora uvijek imati antecedent u istoj klauzi (bez obzira bio ostvaren ili ne), inače klauza nije ovjerena.²⁷

Anafor se može nazvati i **povratni prednominal** ili **povratni podnominal**.

Zamjenice i zamjениčni pridjevi dijele se prema obilježju [POVRATNOST] na anafore i determinante.

Anafor je podvrsta zamjenice i zamjениčnog pridjeva, ima determinatorsku funkciju, tiče se sintakse klauze, a može biti samo povratna zamjenica i povratno-posvojni zamjениčni pridjev.

Anafora je semantički termin koji se odnosi na širu jezičnu konstrukciju od klauze. Anafora može biti zamjenjivačka riječ, glagol, imenica i dr.

Razliku anafora i anafore uočava i Crystal (1988). No, engleski autori najčešće izjednačuju te termine.²⁸

Determinant

Lične zamjenice (*ja, ti, on, ona, ono, mi, vi, oni, one, ona*), posvojni zamjениčni pridjevi (*moj, tvoj, njegov, njezin, naš, vaš, njihov*), upitne zamjenice (*tko, što*), upitni zamjениčni pridjevi (*koji, čiji, kakav, kolik*), odnosne zamjenice (*tko, što*), odnosni zamjениčni pridjevi (*koji, čiji, kakav, kolik*), pokazni zamjениčni pridjevi (*ovaj, taj, onaj, ovakav, takav, onakav, ovolik, tolik, onolik* i dr.), neodređene zamjenice (*netko, nešto, itko, išta, bilo tko, bilo što, svatko, svašta, tko-god, štogod, tko god, što god, kojtko, koješta, štošta*) i neodređeni zamjениčni pridjevi (*nekoji* [*neki*], *nečiji, nikoji, ničiji, svakoji* [*svaki*], *svačiji, kojekoji, koječiji, gdječiji, gdječiji, kojigod, čijigod, kakavgod, koji god, čiji god, kakav god, bilo koji, bilo čiji, bilo kakav, svakakav, svakolik*) čine drugu skupinu zamjenjivačkih riječi koje nazivamo **determinantima**.

Determinant se može nazvati i **nepovratni prednominal** ili **nepovratni podnominal**.

Svi determinanti imaju obilježje [–POVRATAN], a prema shemi vrijednosti čine ih lične zamjenice i posvojni zamjениčni pridjevi.

24 v. shemu obilježja

25 Slučajeve recipročnih i povratnih referencijskih odnosa (engl. *polymorphic reflexives and reciprocals* – 'jedan drugoga', 'each other') zbog njihove bitno složenije strukture ovdje nismo obrađivali.

26 v. poglavlje 'Sintaktička i semantička povratnost'

27 npr. *On₁ se₂ gleda u ogledalu., *On₁ gleda svoj₂ auto.

28 Primjerice Reinhart (1976) koja ih je posebno istraživala.

Determinanti i anafori zajedno čine zamjenjivačke riječi i funkciju **determinatora**, te projiciraju **determinatorski sintagmem** u sintaksi sintagmema.²⁹

Dakle, razlika determinanta i anafora leži u tome što anafor ima vrijednost [+POVRATAN], a determinant [-POVRATAN].

Što se pak tiče odnosa determinanta i zamjenice, englesko nazivlje izjednačuje ova dva termina. Njihovo razlikovanje čini se svrhovitim iz dva razloga: (i) zamjenica je morfosintaktička, a determinant sintaktička jedinica, te (ii) iz potrebe podjele zamjenica prema obilježju [POVRATNOST] na anafor i na determinante.

Semantička i sintaktička povratnost

Problematika povratnosti može se promatrati s dva aspekta: sa semantičkoga (tj. leksičkoga) i sintaktičkoga.

Semantička povratnost tiče se glagola i njegova sadržaja – leksičnosti.³⁰ Ona se u izrazu ostvaruje kroz odnos glagola i objekta. Podjelom glagola na leksički povratne³¹ i leksički nepovratne³² pretpostavljaju se njihovi povratni ili nepovratni objekti.

U hrvatskome jeziku leksička povratnost ima fonološku realizaciju u povratnoj zamjenici 'se' (tj. u anaforu 'se').

Leksička povratnost pretpostavlja identičnost vršitelja i trpitelja radnje.

Sintaktička povratnost tiče se koreferencijalnosti subjekta i objekta, odnosno antecedenta i anafora. Ona se raščlanjuje na razini klauze, a prikazuje uz pomoć indeksâ.

Treba razlikovati leksičku od sintaktičke povratnosti i ne miješati vršitelja sa subjektom, a trpitelja s objektom – ako je u leksičkoj povratnosti isti vršitelj i trpitelj, ne znači da je tako i sa subjektom i objektom. U primjeru (25), u subjektu 'pjesnik' uključeni su i vršitelj i trpitelj.

(25) Pjesnik₁ traži sebe₁ cijeloga života.

U sljedećem poglavlju postavljena su temeljna pravila sintaktičke povratnosti.

Temeljna pravila sintaktičke povratnosti

Pravila slaganja antecedenta i anafora/determinanta glase:

1. antecedent i anafor koreferiraju (čime ostvaruju sintaktičku povratnost);³³

29 O DP-hipotezi i pretpostavci o determinatoru koji funkcionalno upravlja imenicom, te u kojoj mjeri i za koje primjere to vrijedi u hrvatskom jeziku, bit će riječi na drugom mjestu.

30 U rječnjaku svaka pripadajuća jedinica mora imati formalno obilježje o povratnosti.

31 npr. kada netko obavlja radnju 'šišanja' na samome sebi

32 npr. kada netko obavlja radnju 'šišanja' na drugoj osobi

33 npr. You₁ saw your₁ father., Du₁ hast deinen₁ Vater gesehen., Ti₁ vidiš svoga₁ oca.

2. antecedent i determinant ne koreferiraju (čime ne ostvaruju sintaktičku povratnost).³⁴

Pravila 1 i 2 na drugi su način interpretirana Chomskyjeva (1980, 1986) načela Teorije vezanja:

Načelo A. Anafor mora biti A-vezan u svojoj lokalnoj domeni D.

Načelo B. Zamjenica mora biti A-slobodna u svojoj lokalnoj domeni D.

Načelo C. Referirajući izraz mora biti A-slobodan (unutar domene svoga operatora).

Termini 'A-vezan' (engl. *A-bound*) i 'A-slobodan' (engl. *A-free*) označavaju postojanje, odnosno nepostojanje koreferencijalnog odnosa.

Pravila slaganja glagola i objekta, te subjekta i objekta glase:

3. u objektnoj nepovratnoj službi ne može biti anafor (povratni prednominal ili podnominal)³⁵;
4. u objektnoj povratnoj službi ne može biti determinant (nepovratni prednominal ili podnominal)³⁶;
5. subjektna služba ne može imati anafor.³⁷

'Svoj' u subjektnoj službi

Peto pravilo sintaktičke povratnosti naizgled se može kositi s primjerima kao što su:

- (26) Svoj će svome uvijek pomoći.
- (27) Svoj svome ne vjeruje.
- (28) Svoja im je govorila majka.
- (29) Svoja je riječ više nego sve na svijetu.

U nastavku nastojat ćemo dokazati da 'svoj' u subjektnoj službi nije anafor jer ne zadovoljava obje kategorije povratnosti i posvojnosti karakteristične za njega.³⁸

Koreferencijski odnos antecedenta i anafora ne prelazi granice klauze (lokalne domene)³⁹, tj. obilježje [POVRATNOST] mora se ostvariti u jednoj cjelini. Prema tome, lako je objasniti neovjerenost sljedećih rečenica:

- (30) *Kupam u moru, koje se je mirno.
ili,

34 npr. You₁ saw my₂ father., Du₁ hast meinen₂ Vater gesehen., Ti₁ vidiš moga₂ oca.

35 ili: nepovratni glagol mora imati determinant u objektnoj službi (tj. [-POVRATAN])

36 ili: povratni glagol mora imati anafor u objektnoj službi (tj. [+POVRATAN])

37 Ili: anafor se ne može nalaziti u subjektnoj službi. Primjerice, **Svoj* stari automobil parkiran je u garaži. Treba: *Moj* (*tvoj*...) stari automobil parkiran je u garaži.

38 v. shemu vrijednosti povratnosti

39 Njezino formalno određenje u računalnoj lingvistici pokazuje se od izuzetne važnosti, zbog čega se istraživanju anaforičke referencije prilazi s pozornošću. Vidi npr. Computational Linguistic (Dec. 2001) čija je tema broja posvećena anaforu.

- (31) *Kupam u moru. *Ono se je mirno.
prema:
(32) Kupam se u moru, koje je mirno.
(33) *Dok sam čitao svoga, vidio sam dragog prijatelja.
ili,
(34) *Čitao sam svoga. Vidio sam dragog prijatelja.
prema:
(35) Dok sam čitao, vidio sam svoga dragog prijatelja.

U primjerima (26)–(29) uočljivo je ne samo da antecedent nije izrečen, već da ga nije moguće ni ostvariti. Drugim riječima, lokalna domena ne upućuje ni na kakav koreferencijalni odnos, odnosno ne znamo na koga ili što se odnosi 'svoj'.

Od proglašavanja (28) i (29) neovjerenim primjerima prijeći nas pojavljivanje takvih 'nekoreferentnih anafora' u jezičnoj baštini.

- (36) Aga i ostala družba **svoja**
na Kosovo dode paka,
glasovito polje od boja⁴⁰
(37) svijet vaskolik bijaše tijesan,
sluge su ga **svoje** stisli,
od roba je svoga splesan⁴¹

Danas bismo u primjerima (28) i (29) upotrijebili neki posvojni zamjenični pridjev ili pridjev 'vlastit'.

- (38) Njezina/vlastita im je govorila majka.
(39) Njihova/vlastita je riječ više nego sve na svijetu.
(40) Aga i ostala družba njegov...
(41) ... sluge su ga vlastite stisle...

Čim smo 'svoj' zamijenili posvojnim zamjeničnim pridjevom ili pridjevom 'vlastit', dobili smo mnogo razumljiviji i ovjereniji izraz što nas upućuje da rječnjačka jedinica 'svoj' nema obilježje povratnosti, već da ima obilježje posvojnosti. Također, stilska obilježenost uporabe 'svoj' u primjerima (28), (29), (36) i (37) upućuje da je u hrvatskoj jezičnoj prošlosti rječnjačka jedinica 'svoj' imala ista obilježja kao što ih posvojni zamjenični pridjevi *moj*, *tvoj*, *njegov* ili *njezin* imaju danas (dakle, s vrijednošću [+POSVOJAN] [–POVRATAN]).

Znači, zbog odsutnosti vrijednosti [+POVRATAN] u primjerima (26)–(29), te (36) i (37), 'svoj' nije anafor, već determinant.

Osim vrijednosti [+POVRATAN] povratno-posvojni zamjenični pridjev 'svoj' kao anafor mora zadovoljavati i vrijednost [+POSVOJAN].

Kako posvojnost mora odgovarati na pitanje *čiji?*, time smo dobili prilično jasni test razlikovanja naspram jedinica koje odgovaraju na pitanje *kakav?* i *koji?*.

- (42) Vidim svoga oca.

40 v. HNK, Gundulić: Osman_07_12824

41 v. HNK, Gundulić: Osman_20_2943

- (43) (i) → Čijeg oca vidim?
 (ii) → *Kakvog oca vidim?
 (iii) → *Kojeg oca vidim?

Primjeri (26) i (27) iz suvremenoga hrvatskog jezika pokazuju da rječnjačka jedinica 'svoj' ne odgovara na pitanje *čiji?*, već *koji?* ili *kakav?*.

- (44) Svoj će svome uvijek pomoći.
 (45) (i) *Čiji će svome uvijek pomoći?
 (ii) Kakav će svome uvijek pomoći? Dobar će svome uvijek pomoći.
 (iii) Koji će svome uvijek pomoći? Susretljivi će svome uvijek pomoći.
 (46) Svoj svome ne vjeruje.
 (47) (i) *Čiji svome ne vjeruje?
 (ii) Kakav svome ne vjeruje? Razočaran svome ne vjeruje.
 (iii) Koji svome ne vjeruje?? Novi svome ne vjeruje.

Dakle, primjeri (44) i (46) dokazuju da 'svoj' nema kategorije posvojnosti (odnosno vrijednosti [+POSVOJAN]).

Već smo utvrdili da 'svoj' u (28), (29), (36) i (37) zadovoljava vrijednost [+POSVOJAN], ali da nije [+POVRATAN].

Ne zadovolji li rječnjačka jedinica 'svoj' i kategoriju posvojnosti i kategoriju povratnosti, ne može se govoriti o anaforu, odnosno o anaforičkoj referenciji.

Zbog toga kažemo da je 'svoj' u primjerima (26)–(29), (36) i (37) determinant⁴², čime smo dodatno obrazložili peto pravilo povratnosti.

Kada nema vrijednost [+POVRATAN], 'svoj' ne možemo zvati povratno–posvojnim zamjeničnim pridjevom, već posvojnim zamjeničnim pridjevom.⁴³

Kada nema vrijednost [+POSVOJAN], 'svoj' ne možemo zvati povratno–posvojnim zamjeničnim pridjevom, već običnim pridjevom.⁴⁴

Osim sintaktičkog određenja na anafor i determinant, 'svoj' možemo razlikovati i prema morfosintaktičkim obilježjima. Tako anafor 'svoj' pripada razredu zamjeničnih pridjeva koji prema Stojanov: *Formalizacija morfosintaktičkih obilježja flektivnog jezika na primjeru hrvatskoga*⁴⁵ pripada četvrtom pridjevnom razredu s formalnim obilježjima:

- (48) 4R pridjevi: [+PADEŽ] [+BROJ] [+ROD] [–ODREĐENI]

Determinant 'svoj' koji odgovara na pitanje iz (45ii) i (47ii) pripada drugom ili petom razredu:

- (49) 2R pridjevi: [+PADEŽ] [+BROJ] [+ROD] [+STUPNJEVANJE]
 [–NEODREĐENI]
 (50) 5R pridjevi: [+PADEŽ] [+BROJ] [+ROD] [–NEODREĐENI]

42 Posvojnost bismo mogli analizirati i prema kategoriji pridjevnog vida koja obilježje određenosti i neodređenosti promatra na semantičkoj razini kao jezičnu univerzaliju.

43 v. primjere (28), (29), te (36) i (37)

44 v. primjere (26) i (27)

45 rad se može naći na stranici <http://www.ffzg.hr/~tstojan>

Determinant 'svoj' koji odgovara na pitanje iz (45iii) i (47iii) pripada prvom razredu pridjeva:

- (51) 1R pridjevi: [+PADEŽ] [+BROJ] [+ROD] [+STUPNJEVANJE]
[–ODREĐENI].

Sintaktička povratnost u hrvatskomu prema engleskom i njemačkom jeziku

U prošlom poglavlju ustanovili smo da rječnička jedinica 'svoj' u (26) i (27) ima [–POSVOJAN] i [–POVRATAN], odnosno da ima iste sintaktičke vrijednosti kao i lične zamjenice.⁴⁶

U (28), (29), (36) i (37) 'svoj' s [+POSVOJAN] [–POVRATAN] ima iste sintaktičke vrijednosti kao i posvojni zamjениčni pridjevi.⁴⁷

U ovom poglavlju usporedit ćemo sintaktičku povratnost u hrvatskome prema engleskom i njemačkom jeziku, odnosno objasniti pojavljivanje posvojnih zamjениčnih pridjeva na mjestu gdje bismo očekivali povratno–posvojni zamjениčni pridjev.

U primjerima (52), (53) i (54) povratno–posvojni zamjениčni pridjevi su 'svoga', 'your' i 'deinen' s obilježjima [+POVRATAN] [+POSVOJAN].

- (52) Ti vidiš svoga oca.

- (53) You saw your father.

- (54) Du hast deinen Vater gesehen.

Hrvatski primjer zanimljiv je ne samo po tome što omogućuje izostavljanje antecedenta 'ti' bez narušavanja antecedentno–anaforičkog odnosa (za razliku od engleskoga i njemačkoga primjera), već i po tome što posjeduje zasebne rječničke jedinice za vrijednosti [+POVRATAN] [+POSVOJAN] i [–POVRATAN] [+POSVOJAN] (dok su 'your' i 'deinen' gramatički sinonimi jer u jednoj rječničkoj jedinici imaju [+POVRATAN] i [–POVRATAN], i zbog čega u primjerima (55) i (56) s antecedentirajućim trećim licem lične zamjenice može doći do nerazumijevanja).

- (55) He saw his father.

- (56) Er hat seinen Vater gesehen.

Hrvatski jezik ima mogućnost rješavanja takvih dvoznačnih gramatičkih konstrukcija s povratno–posvojnim zamjениčnim pridjevom 'svoj'.

- (57) On vidi svoga oca.

- (58) On vidi njegova oca.

Zasebnu rječničku jedinicu s vrijednošću [+POVRATAN] [+POSVOJAN] imaju ruski, norveški, latinski i drugi jezici:

- (59) (i) Он видел *свою* сестру.

- (ii) On je vidio svoju sestru.

46 promatrajući u kontekstu sintaktičke povratnosti. Vidi shemu obilježja.

47 v. shemu obilježja sintaktičke povratnosti

- (60) (i) Loftet gutten hatten *sin*?
(ii) Je li dečko podignuo svoj šešir?
(61) (i) Puella habuit *suos* libros.
(ii) Djevojka je imala svoju knjigu.

Katkada, hrvatski može iskazati anaforički odnos i uz pomoć posvojnih zamjениčnih pridjeva, no oni se tada osjećaju manje standardnima (međutim, ne i potpuno neovjerenima).

(62) Vidiš *tvoga* oca.⁴⁸

(63) Kopamo *našu* zemlju.⁴⁹

Baš poput engleskoga i njemačkoga jezika, primjeri (62) i (63) pokazuju da rječnjačke jedinice 'tvoga' i 'našu' mogu imati sintaktičku funkciju *anafora* i *determinanta* iako bismo na tim mjestima očekivali povratno–posvojni zamjениčni pridjev 'svoj' koji jednoznačno nosi obilježje povratnosti, odnosno anaforičnosti.

Dakle, 'tvoga' i 'našu' prema shemi vrijednosti sintaktičke povratnosti možemo nazvati *povratno–posvojnim zamjениčnim pridjevima*!

Zaključak koji vrijedi za sve jezike jest da u objektnoj povratnoj službi mora biti anafor bez obzira kako se u kojem jeziku on ostvaruje. Tako se u hrvatskome nalazi povratno–posvojni zamjениčni pridjev *svoj* (a vidjeli smo i u supstandaru posvojni zamjениčni pridjevi), u engleskome *possessive adjective* s obilježjem povratnosti⁵⁰, a u njemačkome *besitzanzeigende Fürwörter* s također obilježjem povratnosti⁵¹.

Posvojni zamjениčni pridjevi *moj* (*tvoj*, *naš*...) u objektnoj službi koja izriče sintaktičku povratnost moraju imati vrijednost [+POVRATAN].

Kategorija povratnosti ističe važnost proučavanja sintakse klauze koja osim sintagmatskih struktura (NP, VP i dr.) obuhvaća i sintaktičke službe (subjekt, objekt).

Zaključak

Svaka je jezikoslovna teorijska škola sa svojim metodološkim pristupom kodificirala vlastite termine jezičnog opisa. Terminološka polisemija danas uzrokuje nerazumijevanje među lingvistima, a kadšto i zamagljivanje čitave problematike. Izvjesno je da se sa samo formalističkim postupcima mogu graditi lingvističke zakonitosti. Ni generativna gramatika sa svojom izrazitom težnjom k egzaktnosti nije potpuno imuna na takve kritike.

U eri visoke tehnologije lingvistika dobiva privilegiranu znanstvenu pozornost; u toj bi ulozi jezikoslovci trebali pokazati želju za obostranom suradnjom. Prema razvijenim sredinama, istraživanje formalne obrade prirodnih jezika i lingvističke interdisciplinarnosti u nas je u počecima.

48 standardnije: Vidiš *svoga* oca.

49 standardnije: Kopamo *svoju* zemlju.

50 v. primjere (53) i (55)

51 v. primjere (54) i (56)

Anaforički odnos izazvao je izuzetno zanimanje lingvista u svijetu što je osobito vidljivo s Teorijom načelâ i parametara (GB–Theory). Kroz razliku anafora i anafore, prednominala i podnominala, zamjenice i pridjeva, te antecedenta i anafora/determinanta ističu se formalne razlike u morfosintaksi i sintaksi.

Literatura

- Anić&Goldstein (2000), *Rječnik stranih riječi*, drugo izd., Novi Liber, Zagreb
- Chomsky (1980), *On binding*, *Linguistic Inquiry* 11
- Chomsky (1981), *Lectures on Government and Binding*, Dordrecht, Foris
- Chomsky (1986), *Knowledge of Language: Its Nature, Origin, and Use*, New York
- Chomsky (1996), *The Minimalist Program*, MIT
- Collins&Hollo (2000), *English Grammar, an introduction*, Macmillan Press
- Computational Linguistics*, vol. 27, issue 4, Dec. 2001, The MIT Press
- Crystal [Kristal] (1988), *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, prijevod na srpski Klajn i Hlebec, Nolit, Beograd
- Crystal (1997a), *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, četvrto izd., Blackwell
- Crystal (1997b), *The Cambridge Encyclopedia of Language*, drugo izd., Cambridge
- Ducrot [Dikro], Todorov (1987), *Enciklopedijski rečnik nauka o jeziku*, preveli Grahek i Popović, Prosveta, Beograd
- Fiengo&May (1994), *Indices and Identity*, MIT
- (HNK) *Hrvatski nacionalni korpus*, projekt Zavoda za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, <http://www.hnk.ffzg.hr/>
- Hrvatski računalni pravopis* (1996), priredili Batnožić, Ranilović, Silić, MH, SYS, Zagreb
- Katičić (1991), *Sintaksa hrvatskoga književnoga jezika, nacrt za gramatiku*, drugo, ponovljeno izd., HAZU, Globus, Zagreb
- Lexicon of Linguistics*, Utrecht institute of Linguistics OTS, Utrecht University, na stranici <http://tristram.let.uu.nl/UiL-OTS/Lexicon/>
- Linguistic Glossar*, International Linguistics Department of the Summer Institute of Linguistics (Dallas, TX) na stranici <http://www.sil.org/linguistic/glossary/>
- Matthews (1997), *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*, Oxford Univ. Press
- Mihaljević (1998), *Generativna sintaksa i semantika*, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva, knj. br. 29, Zagreb
- Radford (1997), *Syntactic theory and the structure of English, A minimalist approach*, Cambridge
- Řehák (1968), *Od hipotetičkog do egzaktnog u jeziku*, ŠK, Zagreb
- Reinhart (1976), *The syntactic domain of anaphora*, doktorski rad, MIT
- Simeon (1969), *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, MH, Zagreb
- Stojanov (2002), *Formalizacija morfosintaktičkih obilježja flektivnog jezika na primjeru hrvatskoga* (neobjavljeno), <http://www.ffzg.hr/~tstojan>
- Stojanov, *Sintagmatske strukture u hrvatskome jeziku*, magistarski rad (u izradi)
- Tepeš (2001), *Računarska lingvistika*, Radovi Zavoda za informacijske studije, knj. 9, Zagreb
- Trask (1993), *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics*, prvo izdanje, Routledge
- Webelhuth (ur.) (1996), *Government and Binding Theory and the Minimalist Program, Principles and Parameters in Syntactic Theory*, Blackwell
- Webster's New World Dictionary on PowerCD* (1994–1995), v2.1, Zane Publishing

Summary

Using examples, the author shows the ambiguousness of the linguistic notions and terms, and points out the necessity for exclusively formalistic approach to grammatical patterns and rules.

The methodological possibilities are emphasized for studying anaphoric references through semantic–discourse and syntactic–clause framework, referring to the distinction of *anaphor* and *anaphora* (like Crystal [1997a] does).

By accepting the division of pronouns and adjectives according to the morphosyntactic criteria and by observing the prenominal (before nouns, Cro: *prednominalni*) & pronominal (instead of nouns, Cro. *podnominalni*) positions, a scheme of features is established which considers the relation of nouns to pronouns and pronominal adjectives (Cro: *zamjenični pridjevi*) within the categories of reflexiveness/non–reflexiveness and possessiveness/non–possessiveness.

The distinction of (syntactic–clause) anaphors and determiners (Cro. *determinanti*), and subject and object sentence elements (i. e. sentence function), results in the syntactic analysis of reflexiveness for which the author establishes the fundamental rules of well–formation. The issue of possessive pronominal adjective is analysed particularly in the Croatian compared to English and German language.

Ključne riječi: anafor, anafora, zamjenice, sintaktička povratnost, lingvistička terminologija